

UITVOERINGSVOORBEELD VOOR HET CFIT-ENGAGEMENT

"Wij werken samen met alle partners in de waardeketen om due diligence te bevorderen"

Casestudie

Naleving van due diligence bevorderen bij aanbestedingen voor kleine ICT-hardware

Vlaamse Regering – België

Gebaseerd op aanbesteding van 2022

Impactcategorieën: (afbeelding)

Productcategorieën: (afbeelding)

Neem voor meer informatie contact op met: Secretariaat van het CFIT: cfit@rws.nl

Deze casus illustreert elementen van het volgende CFIT-engagement:

- Wij werken samen met alle partners in de waardeketen om due diligence te betrachten op het gebied van mensenrechten, waardig werk, gezondheid en veiligheid op het werk en milieurisico's.

Het doel van deze reeks casussen is om te illustreren hoe de toepassing van de engagementen uit het [CFIT kader voor circulaire en faire ICT-aankopen](#) eruit kan zien. Houd er rekening mee dat deze casusbeschrijvingen zich richten op één element van een aanbesteding of proces dat over het algemeen veel meer duurzaamheidseisen bevat.

NALEVING VAN DUE DILIGENCE BEVORDEREN BIJ AANBESTEDINGEN VOOR KLEINE ICT-HARDWARE

INLEIDING

In 2016 keurde de Vlaamse Regering haar strategisch [plan Overheidsopdrachten](#) goed dat focust op integriteit, digitalisering, professionalisering, deelname door KMO's, duurzaamheid en innovatie. Het plan nam maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheid op als sleutelementen van het inkoopbeleid van de overheid.

In 2022 lanceerde de aankoopcentrale binnen het agentschap Facilitair Bedrijf van de Vlaamse Regering een uitnodiging tot inschrijving^[1] om een raamovereenkomst op te zetten voor de levering van kleine IT-apparaten aan de Vlaamse Regering en enkele publieke organisaties in het gewest, waaronder gemeenten. Kleine IT-hardware omvat tablets, smartphones, beeldschermen en accessoires. De totale begroting van de opdracht bedroeg 21,6 miljoen euro voor vier jaar (een contract van twee jaar met de mogelijkheid tot een verlenging met twee jaar).

In lijn met het Vlaams plan Overheidsopdrachten en eerdere IT-aanbestedingen vanaf 2020, introduceerde het Vlaams agentschap Facilitair Bedrijf verschillende milieu- en maatschappelijke vereisten in de aanbestedingsdocumenten voor kleine IT-hardware. Dit voorbeeld richt zich specifiek op de contractclausules met betrekking tot due diligence-mechanismen, die gericht zijn op maatschappelijk verantwoorde productieomstandigheden met betrekking tot het respecteren van arbeidsnormen, mensenrechten en de rechten van kinderen.

^[1] Zie gepubliceerde aankondiging op het EU-platform Tenders Electronic Daily ([519473-2022](#)) en toegang tot de aanbestedingsdocumenten op het Belgische platform e-Procurement ([2022/HFB/OP/93534](#)).

WAT IS ER GEÏMPLEMENTEERD?

Eerst en vooral bepaalde het agentschap Facilitair Bedrijf de werkomstandigheden en mensenrechten die de opdrachtnemer en zijn toeleveringsketen moeten respecteren op het vlak van veiligheid en gezondheid, lonen en voordelen, werkuren en -omstandigheden, dwang- en kinderarbeid, sociale zekerheid, diversiteit en discriminatie, vrijheid van vereniging en milieubescherming. Ze werden gepresenteerd in paragraaf 2 van de aanbesteding.

De opdrachtnemer moet een due diligence-proces implementeren om risico's met betrekking tot werkomstandigheden en mensenrechten in de toeleveringsketen te beheren in overeenstemming met de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de VN-richtlijnen voor bedrijfsleven en mensenrechten (bekend als de Ruggie-principes) en de Europese richtlijn inzake overheidsopdrachten 2014/24/EU. Het agentschap Facilitair Bedrijf heeft de volgende clausules geformuleerd op basis van de tools en modelclausules van hun partner Electronics Watch:

Due diligence

De opdrachtnemer past due diligence toe; een continu proces dat organisaties helpt om risico's op schendingen van arbeids- en mensenrechten in hun eigen organisatie te identificeren en de bijbehorende productieketen in kaart te brengen om deze schendingen vervolgens te voorkomen, verminderen, verhelpen en/of compenseren.

De opdrachtnemer identificeert en vermindert het risico op mogelijke schendingen van mensenrechten of arbeidsrechten, corrigeert daadwerkelijke schendingen en voorkomt dat ze zich herhalen tijdens de productie van de goederen en de uitvoering van de raamovereenkomst ("due diligence").

Om due diligence uit te voeren, moet de opdrachtnemer ten minste:

- alle onderhandelingsmacht gebruiken die hij heeft over een leverancier, met inbegrip van contractuele rechten en commercieel haalbare stimulansen, om de goederen te verwerven in overeenstemming met paragraaf 2 [de paragraaf die de werk- en mensenrechtenomstandigheden specificeert];*
- alle redelijke inspanningen leveren om in contracten met leveranciers volgende zaken op te nemen: i) een clause die de leverancier verplicht de goederen te verwerven in overeenstemming met paragraaf 2; en ii) clausules met betrekking tot een escalatieprocedure die gelijkwaardig zijn aan de clausules in paragraaf 4 [zie verder bij "Escalatieprocedure"] en die worden toegepast indien de leverancier de goederen niet verwerft of vervaardigt in overeenstemming met paragraaf 2;*
- zijn eigen werknemers op passende wijze informeren om naleving van paragraaf 2 te waarborgen;*
- de aanbestedende dienst en/of Electronics Watch op de hoogte stellen wanneer hij op de hoogte is of raakt van: een (mogelijke) overtreding van paragraaf 2; of vermoedens van (moderne) slavernij, dwangarbeid en/of mensenhandel met betrekking tot het proces voor de productie van de goederen.*

redelijke en evenredige inspanningen leveren om ervoor te zorgen dat leveranciers met Electronics Watch samenwerken en inspanningen leveren om (de gevolgen van) schendingen te verhelpen en te voorkomen.

Daarnaast nam het agentschap Facilitair Bedrijf clausules op met betrekking tot de acties die de opdrachtnemer moet ondernemen in geval van een schending van de maatschappelijk verantwoorde productieomstandigheden.

Verbintenissen van leveranciers

Wanneer bewijs van een schending van paragraaf 2 wordt geleverd, zal de opdrachtnemer samenwerken met de aanbestedende dienst en Electronics Watch en redelijke en evenredige maatregelen nemen om:

- a) Onafhankelijke waarnemers toegang te verlenen tot de productiefaciliteiten waar de feitelijke of mogelijke schending heeft plaatsgevonden om hen in staat te stellen: alle relevante werkplekken, hotels en slaapzalen te bezoeken; werknemers te ondervragen in afwezigheid van leidinggevenden of management; relevante fabrieksgegevens te analyseren, waaronder: collectieve arbeidsovereenkomsten, personeelsdossiers, gegevens over werktijden en betaalde lonen, gegevens over betaalde sociale premies, pensioenen en feestdagen, klachtenprocedures, disciplinaire logboeken, gezondheids- en veiligheidsprocedures, andere relevante fabrieksgegevens;*
- b) De schriftelijke nalevingsbevindingen en corrigerende maatregelen in verband met de daadwerkelijke of mogelijke schending te verkrijgen en aan Electronics Watch voor te leggen;*
- c) De inventaris van gebruikte en opgeslagen chemische bestanddelen en de gezondheids-, veiligheids- en milieueffectrapporten voor elke productiefaciliteit waar zich een daadwerkelijke of potentiële schending van gezondheids- en veiligheidsnormen heeft voorgedaan, te verkrijgen en aan Electronics Watch voor te leggen; en*

- d) De mate waarin de handelsvoorwaarden en die van de leveranciers een negatieve invloed hebben op de naleving van paragraaf 2 in de betrokken productiefaciliteiten en/of de schending te melden aan de aanbestedende dienst en Electronics Watch.

De opdrachtnemer moet:

- a) Alle redelijke en evenredige stappen respecteren en ondernemen om ervoor te zorgen dat de leveranciers voldoen aan alle toepasselijke klokkenluiderswetten en -voorschriften in het rechtsgebied waar de goederen worden geproduceerd;
- b) Een passend klokkenluidersbeleid implementeren en handhaven dat ten minste: i) openheid aanmoedigt en klokkenluiders steunt die oprechte zorgen uiten, zelfs als ze ongelijk krijgen; ii) klokkenluiders beschermt tegen nadelige behandeling als gevolg van het uiten van een oprechte zorg en een specifieke klokkenluider aanwijst die verantwoordelijk is voor het onderzoeken van deze behandeling; en iii) disciplinaire maatregelen vaststelt tegen personeel dat bedreigingen uit of represailles neemt tegen klokkenluiders;
- c) Alle redelijke en evenredige maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat haar leveranciers hetzelfde doen om de bescherming en ondersteuning van haar personeel en/of het personeel van haar leveranciers te waarborgen. De opdrachtnemer stelt de aanbestedende dienst en Electronics Watch op de hoogte van alle daadwerkelijke of potentiële inbreuken op deze voorwaarden of de toepasselijke wet- en regelgeving; en
- d) Redelijke en evenredige stappen ondernemen om ervoor te zorgen dat klokkenluiders die nadelig worden behandeld als gevolg van het naar voren brengen van een oprechte zorg, passende genoegdoening krijgen; dit is ongeacht of de opdrachtnemer of een leverancier (indien van toepassing) al dan niet een adequaat klokkenluidersbeleid heeft.

Een van de noodzakelijke elementen van een passend due diligence-proces is een transparante toeleveringsketen. Daarom bevatte de aanbesteding openbaarmakingsclausules met betrekking tot de productiefaciliteiten en controleacties en -resultaten met betrekking tot de naleving van de maatschappelijk verantwoorde productieomstandigheden.

Openbaarmakingen en verificatie

De opdrachtnemer neemt alle redelijke en evenredige maatregelen om Electronics Watch en de aanbestedende dienst zo snel mogelijk en kosteloos door middel van een ingevuld document op de hoogte te stellen van de volgende informatie:

- De identiteit van de leverancier die de goederen produceert en zijn maatschappelijke zetel;
- De productiefaciliteiten waar de goederen worden geproduceerd (inclusief de bedrijfsnaam en het volledige bedrijfsadres);
- De specifieke producten of onderdelen die in elke productiefaciliteit worden geproduceerd.

De opdrachtnemer stelt Electronics Watch en de aanbestedende dienst zo snel mogelijk op de hoogte van alle wijzigingen ten opzichte van de oorspronkelijk verstrekte informatie waarvan hij kennis krijgt.

De opdrachtnemer levert redelijke en evenredige inspanningen om zijn bevindingen met betrekking tot de naleving van de productiefaciliteiten, of een samenvatting van deze bevindingen (of indien beschikbaar voor openbaarmaking: onderzoeksrapporten), openbaar te maken voor zover de opdrachtnemer deze bevindingen zelf kan ontdekken en verkrijgen door redelijk onderzoek.

De opdrachtnemer vraagt elke zes maanden bij elke directe leverancier na of er nadere informatie beschikbaar is met betrekking tot audits (of indien beschikbaar voor openbaarmaking: onderzoeksrapporten) die zijn uitgevoerd voor hun productiefaciliteiten.

Wanneer de door de opdrachtnemer verstrekte informatie wordt gedeeld met derden (bijv. onafhankelijke waarnemers of andere aanbestedende diensten om hen in staat te stellen de verificatie te ondersteunen), verbinden deze derden zich ertoe af te zien van verdere openbaarmaking of ander gebruik van de informatie, tenzij zij daartoe wettelijk verplicht zijn.

Tot slot definieerde het agentschap (in paragraaf 4) de procedure in geval van schending van de maatschappelijk verantwoorde productieomstandigheden en mogelijke sancties in geval van aanhoudende non-conformiteit.

Escalatieprocedure

Indien de opdrachtnemer of toeleverancier een inbreuk op paragraaf 2 vaststelt of pleegt, of wanneer de aanbestedende dienst belangrijke aanwijzingen daartoe heeft, werkt de opdrachtnemer onmiddellijk samen met de aanbestedende dienst en Electronics Watch om vast te stellen of er sprake is van een inbreuk en, indien dit het geval is, hoe de inbreuk kan worden verholpen zonder onmiddellijke toepassing van bijzondere sancties.

De aanbestedende dienst kan eisen dat de opdrachtnemer:

- een schriftelijke verklaring aflegt over zijn feitelijke of mogelijke niet-nakoming van zijn verplichtingen. De verklaring moet maatregelen bevatten en het tijdsbestek waarbinnen deze maatregelen zullen worden genomen;

- ervoor zorgt dat een geschikte hooggeplaatste vertegenwoordiger van de opdrachtnemer een vergadering met de aanbestedende dienst en Electronics Watch bijwoont; en alle corrigerende maatregelen neemt die de aanbestedende dienst redelijkerwijs kan eisen.

De opdrachtnemer zal bovenstaande acties op eigen risico en binnen een redelijke termijn uitvoeren in overeenstemming met de bepalingen van de raamovereenkomst en zoals (redelijkerwijs) bepaald door de aanbestedende dienst.

Indien een inbreuk op de verplichtingen van de opdrachtnemer onder deze voorwaarden herhaaldelijk voorkomt of indien verzoeken om te handelen voortdurend worden genegeerd, kan de aanbestedende dienst de opdrachtnemer schriftelijk in gebreke stellen overeenkomstig artikel 44, §2 van het KB inzake de uitvoering van overheidsopdrachten:

Indien de inbreuk na ingebrekestelling voortduurt of opnieuw optreedt en de opdrachtnemer geen redelijke en evenredige inspanningen levert om deze te verhelpen, kan de aanbestedende dienst een bijzondere boete van 10.000 euro opleggen of ambtshalve maatregelen nemen.

HOE IS HET TOT STAND GEKOMEN?

- In 2021 voerde het agentschap Digitaal Vlaanderen van de Vlaamse Regering, in samenwerking met het agentschap Facilitair Bedrijf, een marktconsultatie uit ter voorbereiding van de uitnodiging tot inschrijving. Deze consultaties omvatten vragen over maatschappelijk verantwoorde werkomstandigheden.
- Omdat het agentschap Facilitair Bedrijf zich bewust is van het belang van due diligence-processen om toezicht te houden op de arbeids- en mensenrechtenomstandigheden in de toeleveringsketen, maar zich ook realiseert dat het over beperkte middelen en onderhandelingsmacht beschikt om de opdrachtnemer (en zijn toeleveringsketen) te controleren en de naleving ervan te garanderen, heeft het besloten lid te worden van [Electronics Watch](#). Electronics Watch is een onafhankelijke controleorganisatie die organisaties uit de publieke sector en het maatschappelijk middenveld in elektronicaproducerende regio's samenbrengt met deskundigen inzake monitoring van mensenrechten en arbeidsrechten. Ze stellen organisaties in staat om de monitoringkosten te delen en hun betrokkenheid bij de sector te coördineren. Dit besluit werd genomen toen bedrijven die deelnamen aan de marktconsultaties Electronics Watch goed hadden leren kennen en de voorwaarden voor deelname redelijk waren.
- Om de sociale clausules voor beide aanbestedingen op te stellen, gebruikte het agentschap het [sjabloon voor contractvoorwaarden van Electronics Watch](#) als uitgangspunt en paste het deze aan aan de wettelijke context en het aanbestedingsvocabulaire dat in België van toepassing is.

WIE WAS ERBIJ BETROKKEN?

- Het [agentschap Facilitair Bedrijf](#) van de Vlaamse Regering is verantwoordelijk voor het hele inkoopproces: van behoeftebepaling tot marktconsultatie, opstellen van offertes, beheer en evaluatie van uitnodigingen tot inschrijving en opdrachtbeheer).
- De [Vlaamse Milieumaatschappij](#) bood ondersteuning en commentaar tijdens het ontwikkelingsproces van de aanbestedingsdocumenten met de nadruk op milieuaspecten en de verificatie van de eisen voor TCO Certified.
- Een IT-categorieespecialist van de gemeente Brugge droeg ook bij aan de ontwikkeling van de aanbestedingsdocumenten door input en commentaar te leveren.
- Ongeveer tien bedrijven (voornamelijk distributeurs en enkele merkeigenaars) namen deel aan de marktconsultatiefase.
- De onafhankelijke controleorganisatie [Electronics Watch](#) is betrokken bij de uitvoering van de opdracht door informatie te verstrekken aan het agentschap (of deze te ontvangen) in geval van daadwerkelijke of potentiële schending van de maatschappelijk verantwoorde productieomstandigheden. Ze werken samen met leveranciers om deze schendingen te onderzoeken en aan te pakken.

WAT WAREN DE RESULTATEN EN GELEERDE LESSEN?

RESULTATEN

- Drie bedrijven dienden een offerte in, een vergelijkbaar aantal als bij eerdere oproepen, dus de strenge duurzaamheidscriteria hadden geen invloed op de deelname van de markt. De duurzaamheidscriteria hadden echter wel invloed op de manier waarop bedrijven hun offerte indienden. Een van de bedrijven besteedde meer aandacht aan maatschappelijk verantwoord geproduceerde producten.
- Anderzijds zullen de lessen die zijn getrokken uit de IT-aanbestedingen en de maatschappelijke clausules worden meegenomen in een proefproject van het agentschap Facilitair Bedrijf over due diligence in de sector van de elektrische voertuigen, eveneens in samenwerking met Electronics Watch.

LESSEN

- Bij de presentatie van de due diligence-vereisten is het belangrijk om duidelijk te maken dat dit proces gericht is op samenwerking om oplossingen te vinden in het voordeel van iedereen, niet om de opdrachtnemer te beschamen of te straffen. Dit helpt bedrijven om zich in te zetten, transparanter te zijn en te profiteren van het werk van Electronics Watch om de maatschappelijke verantwoordelijkheid in de hele waardeketen te verbeteren. Over het algemeen zijn bedrijven zich bewust van de noodzaak om het beheer van de toeleveringsketen te verbeteren en verwelkomen ze de mogelijkheid om verder te werken rond deze thema's. In vergelijking met andere sectoren staat de IT-sector meer open voor due diligence-clausules en monitoring.

1	Verantwoordelijk zakelijk gedrag verankeren in beleid en managementsystemen
2	Nadelige gevolgen voor bedrijfsvoering, toeleveringsketens en zakelijke relaties identificeren en beoordelen
3	Nadelige gevolgen beëindigen, voorkomen of beperken
4	Implementatie en resultaten bijhouden
5	Communiceren hoe de gevolgen worden aangepakt
6	Voor herstel zorgen of eraan meewerken waar nodig

Due diligence-proces (Bron: OESO 2018)

- Communicatie naar inkopers in de publieke sector die de raamovereenkomst gebruiken, moet ook duidelijk maken wat de maatschappelijke vereisten in termen van de vereiste inspanning voor hen betekenen. De coördinatie van de raamovereenkomst wordt centraal gedaan door het agentschap Facilitair Bedrijf. Ook het toezicht op de maatschappelijke arbeids- en mensenrechtenomstandigheden gebeurt centraal, in samenwerking met de opdrachtnemer en Electronics Watch. De maatschappelijke clausules betekenen dus geen extra werk voor hen.
- Door samen te werken met organisaties als Electronics Watch kunnen de middelen voor het toezicht op de naleving worden gebundeld en kan de onderhandelingspositie voor betere arbeidsomstandigheden worden versterkt. De toeleveringsketen is groot en veranderingen zijn moeilijk. Daarom helpen meer transparantie, due diligence-vereisten en informatie van Electronics Watch producenten ook om veranderingen door te voeren.
- Het proces herinnerde alle betrokkenen eraan hoe maatschappelijke en ecologische criteria altijd met elkaar verbonden zijn en hoe het een uitdaging wordt om u slechts op één dimensie te richten, vooral in mondiale sectoren zoals IT.
- Criteria moeten uitdagend genoeg zijn zonder bedrijven te ontmoedigen om deel te nemen aan het proces en oplossingen aan te dragen. Daarom is een marktconsultatie voordat de procedure begint van cruciaal belang. Zo kan de organisatie zien hoe hoog de lat voor duurzaamheid in een bepaalde branche kan worden gelegd. Hoewel due diligence- en maatschappelijke criteria nog niet eerder op deze manier waren geïntroduceerd, kon het agentschap Facilitair Bedrijf dankzij de marktconsultatie vaststellen met welke criteria potentiële leveranciers al bekend waren (van andere aanbestedende diensten) en de aanbestedingsdocumenten dienovereenkomstig opstellen.

- De due diligence-clausules spelen een rol in de uitvoeringsfase van de raamovereenkomst en belemmeren de concurrentie niet. Hun doel is om kleinere veranderingen te realiseren en te profiteren van verbeteringen om verandering teweeg te brengen.

Disclaimer:

Deze casus is beschreven om te dienen als inspiratie. Als dit voorbeeld na rijp beraad toegevoegde waarde biedt voor uw inkooppraktijken, pas het dan aan zodat het bij uw organisatie past en zorg ervoor dat het in overeenstemming is met de geldende regels en voorschriften voor inkoop.